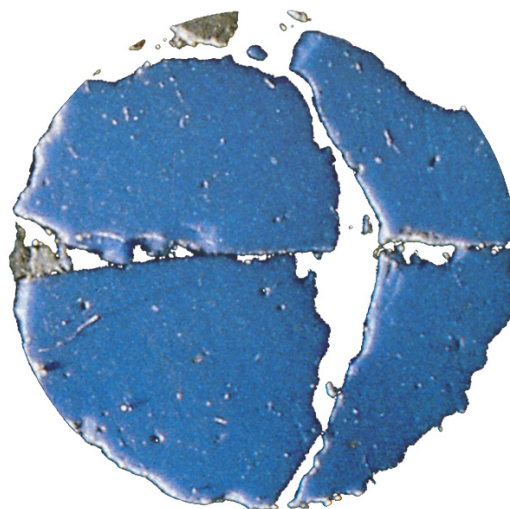

Weet & durf

Filosofie in Frankrijk
Chissey-en-Morvan, France

11 t/m 16 september 2011

Metafysica en moderniteit

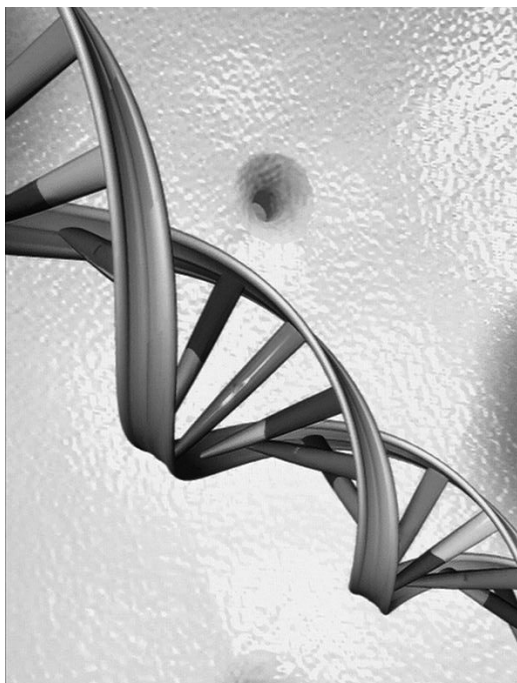
Docenten:

mr. dr. Jaap Gruppelaar

dr. Paul Juffermans

Kok:

Michelle Chagnot

Metafysica en moderniteit

De klassieke metafysica gaat ervan uit dat er een vaste orde bestaat in de wereld (natuur, kosmos, schepping) en dat wij mensen deel uitmaken van die orde. Alles heeft een eigen plek en bestemming. Het bijzondere aan de mens is dat hij zijn plek moet zien in te nemen. 'Zien' wil hier zeggen dat de mens als hij maar scherp inzicht heeft in de orde van de wereld dan tegelijk ook zijn eigen plek herkent, (terug)vindt en kan innemen. Inzicht in de orde van de wereld leert dat de wereld in orde is. Dit inzicht leert ons waar wij zijn, wat wij zijn, wie wij zijn. Ons inzicht in de orde van de wereld (fysica) en in onze identiteit en bestemming (ethica) berusten op een en hetzelfde fundament (metafysica).

Dit fundament krijgt het in de moderne tijd (globaal vanaf de 17^e eeuw) zwaar te verduren en niet toevalligerwijs, maar opzettelijk. 'Moderne tijd' is een strijdkreet en duidt op een radicaal nieuw begin. De wereld van gisteren verliest zijn betekenis en waarde: schoon schip! Aan de orde is vertrouwen op eigen kracht, op de mogelijkheden van de eigen tijd, op eigen spontaniteit. Het fundament in of van de wereld is niet langer maatgevend voor de mens, maar iets in/van de mens zelf is maatgevend voor de wereld en voor hemzelf. De moderne mens heet om die reden 'subject' (letterlijk: het onderliggende, dragende oftewel het fundamentele). De veranderde positie van de mens betekent ook dat de wereld hem niet meer omvat, maar tegenover hem staat.

De verandering van metafysica naar menselijke subjectiviteit is revolutionair, heeft verstrekkende gevolgen en een méérzinnig karakter. Descartes (1596-1650), die met zijn *cogito ergo sum* als een van de eersten deze revolutie onder woorden heeft gebracht, was zich bewust van het enorme veranderingspotentieel dat vrijkomt zodra de mens de spontane kracht van zijn eigen verstand onderkent. Hij voorzag een zegetocht van de wetenschappelijk-technische rationaliteit. De kracht van deze rationaliteit heeft hij goed ingeschat, inmiddels is echter de waardering ervoor lang niet altijd even positief en staat ook haar spontaniteit ter discussie. Er wordt in ongunstige zin van rationalisering gesproken niet alleen omdat sommige aspecten van het (samen)leven een eigen of juist geen 'logica' verdienen, maar ook omdat onder de noemer van rationalisering specifieke belangen worden doordrukt en macht wordt uitgeoefend. Alternatieve, concurrerende bronnen (gevoel, wilskracht) van subjectiviteit winnen terrein: het moderne zelf is een huis met veel kamers. Die zegetocht van Descartes' ratio heeft volgens sommigen een bizar eindresultaat: juist wetenschappelijke inzichten tonen aan dat een mens helemaal géén subject is, maar speelbal van allerlei

processen buiten en in hem. Het laatste woord is aan de sociologie, psychologie, neurobiologie. Het moderne zelf? Zelfkennis? Wij weten inmiddels wel beter! Je eigen weg zoeken? *'Gibs auf!'*

Het filosofische leerstuk van de moderniteit heeft zijn onschuld en eenvoud verloren. Het moderne zelfbeeld blijkt meerzinnig en problematisch. De lastige moderniteit is het onderwerp van deze cursus. Aan de orde is eerst de vraag wat in naam van die moderniteit wordt opgegeven: de metafysica. Wat is metafysica en wat betekent zij voor het zelfbegrip? Is er voor ons speelruimte in een wereld die 'orde' is, die 'in orde' is? M. Nussbaum maakt duidelijk dat men in de oudheid juist veel te stellen had met ambivalentie, toeval en tragiek. Nussbaums essay over *Antigone* behandelen wij in de leesbijeenkomst. Ook besteden wij aandacht aan de vraag of een metafysica onder moderne voorwaarden denkbaar is. Was Spinoza modern en metafysicus?

Uitgebreid gaan wij in op de manier waarop diverse filosofen 'het project van de modernen' (Habermas) definiëren, beschrijven en waarderen. Vraag is dus wat zij onder moderniteit verstaan? Op welke maatschappelijke en culturele ontwikkelingen vestigen zij de aandacht? Welke betekenis en rol kennen zij toe aan het individu? Hoe waarderen zij de uitkomst van de moderniteit: crisis, einde of nieuw begin? Ten slotte gaat de aandacht uit naar de nieuwe mogelijkheden voor een metafysica die zich volgens sommigen in de laat-moderne tijd voordoen. Daarnaast bezien wij of wij met een portie vitale scepsis misschien toch gewoon modern kunnen blijven. Vergeet niet: *'De logica is weliswaar onverbiddelijk, maar een mens, die leven wil, weerstaat zij niet.'* (F. Kafka)

Voor onze uiteenzettingen maken wij gebruik van het werk van (o.a.) M. Heidegger, J. Habermas, M. Foucault, Ch. Taylor en (zoals gezegd) M. Nussbaum. Ter voorbereiding op de cursus krijgt u een syllabus toegestuurd. Het sociale programma voorziet in twee films die raken aan onderwerpen uit de cursus. Ook de wandelingen zijn thematisch verantwoord.

Salle de fêtes

Salle de fêtes cursusopstelling

Paul Juffermans (2009)

Over de docenten

Dr. Paul Juffermans (1945) is arts en filosoof. Hij promoveerde in 1982 op een proefschrift over het overheidsbeleid in de gezondheidszorg in Nederland. In 1989 begon hij aan de studie filosofie met als specialisatie godsdienstfilosofie. In 2003 promoveerde hij op een proefschrift, getiteld *Drie perspectieven op religie in het denken van Spinoza*. Hij publiceert over Spinoza's filosofie en over godsdienstfilosofie in het algemeen. Hij werkt als filosofiedocent aan diverse instellingen voor Hoger Onderwijs Voor Ouderen (HOVO).

Mr. dr. Jaap Gruppelaar is filosoof-historicus en jurist. Hij publiceert over filosofische vraagstukken rondom modernisering. Hij werkt als jurist op het gebied van het bestuursrecht en als editor/onderzoeker bij de Coornhert Stichting (www.coornhertstichting.nl). Recentelijk publiceerde hij vertalingen van werk van Coornhert: J. Gruppelaar, J.C. Bedaux en G. Verwey (red.), *Synode over gewetensvrijheid* (2008), J. Gruppelaar (red.), *Coornhert - Politieke Geschriften* (2009) en J. Gruppelaar & G. Verwey (red.), *D. V. Coornhert: Polemist en vredezoeker* (2010).

Metafysica en moderniteit

Zondag 4 september

17.00 - 18.30 Ontvangst, kennismaking, presentatie weekprogramma, rode en witte wijn
19.00 diner (wijn van het huis)

Maandag 5 september

Van metafysica naar subject-filosofie

9.00 - 11.00 Paul Juffermans - *Enige kenmerken van de klassieke metafysica?*
11.15 - 13.00 Jaap Gruppelaar - *Modern en metafysisch dakloos*
13.00 Lunch
15.00 Wandeling (optie)
21.00 Avondfilm en discussie (optie)

Dinsdag 6 september

Metafysica en tragedie

9.00 - 10.45 Juffermans - *Het goede bij Plato en Aristoteles*
11.15 - 13.00 Juffermans - *Klassieke tragedie: lotsaanvaarding en verzet*
13.00 Lunch
16.30 - 18.30 Tekstlezing en discussie: Martha Nussbaum over Sophocles' *Antigone*
19.00 Diner

Woensdag 7 september

Moderniteit: bij nader inzien

9.00 - 11.00 Gruppelaar - *Het ideaal en de desillusie*
11.15 - 13.00 Gruppelaar - *Van desillusie naar revisie*
13.00 Lunch
15.00 Wandeling (optie)
16.30 - 18.30 Film en discussie (eventueel 's avonds)

Donderdag 8 september

De come back van de metafysica

9.00 - 11.00 Juffermans - *Spinoza: modern metafysicus?*
11.15 - 13.00 Gruppelaar - *Cultuur als metafysisch fundament*
13.00 Lunch

Vrijdag 9 september

Conclusies en vragen

9.00 - 10.00 Juffermans - *Metafysica in onze tijd*
10.15 - 11.15 Gruppelaar - *Sceptisch, maar vitaal*
11.30 - 13.00 Stellingen en discussie
13.00 Lunch
17.30 - 18.30 Evaluatie
19.00 Afsluitend diner en gesprek, wijn van het huis

